

Ключевые слова: *лично-ориентированное обучение, технологии обучения, кредитно-модульная система, процесс обучения, дисциплина “Дидактика”.*

OPANASENKO N. I. The use of technology lisnostno oriented education in teacher preparation bof future teacher of school of the first degree.

The article deals with personal technology based learning in training of primary school teachers as an example of the discipline “Didactic”. We have thought that using personality oriented approach to the study of academic disciplines, active process of learning, provided it creative, student work based on cooperation, vzayemonavchanni, encourages them to self-select and use the most important ways for them to study educational material, to self-determination and self-realization.

Keywords: *learner focused education, technology education, credit-module system, process learning, discipline “Didactic”.*

375.147:94

Отрох Н. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИКЛАДАННІ КУРСУ “ІСТОРІЯ УКРАЇНИ” У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті розкрито можливості використання інноваційних технологій у викладанні курсу “Історія України” у вищих навчальних закладах, зокрема технології критичного мислення, інтерактивних та ігрових методів навчання. Автор дійшов висновку, що оволодіти необхідними знаннями та вміннями студент зможе лише тоді, коли він самостійно виявив до них інтерес і доклав належні зусилля.

Ключові слова: *інноваційні технології, курс “Історія України”, критичне мислення, інтерактивні методи навчання, ігрові методи.*

Курс “Історії України” є нормативним для всіх спеціальностей державних вищих навчальних закладів нашої держави. Основне завдання курсу полягає у формуванні у студентів історичного мислення, розуміння об’єктивного ходу суспільного розвитку, політичної культури, вироблення навичок роботи з джерелами і літературою, наукового дослідження проблеми, вміння чітко і переконливо викладати свої думки, а також у вихованні національної свідомості, державницького мислення і почуття патріотизму. Теоретичний матеріал підібраний таким чином, щоб звернути увагу студентів на державотворчий, політичний, соціально-економічний і духовний поступ українського народу.

Однак курс “Історії України” для студентів не новий, він вивчався у школі, входить до предметів зовнішнього незалежного оцінювання. Крім

того ряд проблем з історії України вивчається студентами в нормативних курсах з історії української культури, історії філософії, релігієзнавства, етики тощо. В результаті суттєвого поглиблення знань не спостерігається, студенти втрачають інтерес до вивчення історії. Тому завдання викладача-історика у вищих навчальних закладах ускладнюється. Він має не тільки передати теоретичний матеріал студентам у цікавій, інноваційній формі, а й сформуванати навички критичного мислення, вміння самостійно оцінювати історичні факти та події, робити висновки та проводити ретроспективні передбачення, викладання має носити діалогічний характер.

Однак дотепер багато викладачів продовжують спиратися на репродуктивні методи навчання, новий матеріал викладається в лекційній формі, під час семінарів студенти доповідають окремі питання, не проводиться обговорення дискусійних проблем. Ознайомлення викладачів з інноваційними методами роботи на курсах підвищення кваліфікації часто викликає супротив, оскільки частина педагогів вважає, що подібні методи можуть застосовуватись тільки в середніх навчальних закладах, тренінгові технології сприймають як вплив західної педагогіки, вважаючи, що подібна робота не співвідноситься з менталітетом громадян нашої держави. Хоча подібні технології вже досить успішно використовуються у сфері бізнесу.

Сучасна освіта висуває нові вимоги, відповідно до яких центральною постаттю у вищому навчальному закладі, її ядром, повинен стати студент, а викладач має сприяти задоволенню його особистісних наукових інтересів, потреб і устремлінь.

Маємо на меті розкрити можливості використання інноваційних технологій у викладанні курсу "Історія України" у вищих навчальних закладах, зокрема технології критичного мислення.

Для розвитку потреби та інтересу до оволодіння знаннями велике значення мають методичні прийоми навчання, які використовує викладач: демонстрація наочних матеріалів, технічні засоби навчання, наведення яскравих прикладів та фактів у процесі викладу нового матеріалу, створення проблемних ситуацій, які викликають у студентів протиріччя між новим поставленим завданням і недостатнім рівнем наявних знань для його вирішення.

Однією з методик активного викладання матеріалу є технологія критичного мислення. Один із провідних аспектів, що характеризує критичне мислення, – творчість. Творчість виступає як діяльність, спрямована на вирішення проблем або нестандартних завдань. Рушійна сила творчості – протиріччя, їхнє вирішення – зміст творчості, а задоволення потреб – її мета.

Дослідженню феномена критичного мислення присвячено праці багатьох науковців. Принципи та закономірності функціонування критичного

мислення в контексті загальних розумових здібностей розглядали В. Біблер, М. Вертгеймер, Д. Вількєєв, Дж. Гілфорд, І. Ільєсов, З. Калмикова, І. Лернер, О. Матюшкін, М. Махмутов, С. Рубінштейн, О. Тихомиров та ін. [3]. Значення критичності у структурі особистості висвітлювали Т. Бізенков, П. Блонський, Б. Теплов та ін. Вивченню умов, шляхів формування критичності у школярів різних вікових груп присвячено дисертаційні дослідження Т. Бізенкова, С. Векслера, Д. Джумалієвої, Ф. Мінкіної, В. Синельнікова та ін. Аналіз психолого-педагогічної літератури дає змогу зробити висновок, що критичне мислення було переважно предметом досліджень учених-психологів. Звертає на себе увагу також той факт, що практично не розробленими залишилися питання формування критичного мислення у студентів вищих навчальних закладів.

Незважаючи на різноманітні трактування поняття “критичне мислення”, загальний зміст їх зводиться до такого: критично мислити – значить усвідомлено оцінювати, міркувати, мислити, тобто проявляти людиною психічну, емоційну, пізнавальну активність, що повинна бути спрямована на вирішення конкретної проблеми. Отже, критичне мислення – це особливий вид мислительної діяльності, характерними ознаками якого є: вироблення стратегій прийняття правильних рішень у розв’язанні будь-яких завдань на основі здобуття, аналізу, опрацювання інформації; здійснення рефлексивних дій (аналітичних, перевірочних, контролюючих, оцінних), які виконуються стосовно будь-якого об’єкта чи явища, зокрема і власного процесу мислення; виважений аналіз різних думок та поглядів, вияв власної позиції, об’єктивне оцінювання процесу і результатів як своєї, так і сторонньої діяльності [5, с. 12].

Критичне мислення містить у собі оцінку самого розумового процесу – ходу міркувань, які привели до певних висновків, або тим факторам, які враховувалися при ухваленні рішення. Критичне мислення іноді називають ще й спрямованим мисленням, оскільки воно націлено на одержання бажаного результату. Розвиток критичного мислення – це одночасно активний та інтерактивний процес.

Слово “інтерактив” прийшло до нас з англійської мови від слова “interact”. “Inter” – “взаємна”, “akt” – діяльність. Інтерактивний – означає властивість взаємодіяти або перебувати в режимі бесіди, діалогу з будь-чим (наприклад, комп’ютером) або з будь-ким (людиною). Отже, інтерактивне навчання – це, перш за все, діалогове навчання, в ході якого здійснюється взаємодія викладача та студента. Однією з його цілей є створення комфортних умов навчання, таких, за яких студент навчається успішно.

Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, у процесі якої досягаються певні конкретні і прогнозовані

результати.

Значення інтерактивних методик полягає в активізації пізнавальної і трудової діяльності студентів, підвищенні інтересу до занять. Завдяки їм у студентів утворюється установка на творчу діяльність, на постійний пошук.

Інтерактивна діяльність передбачає організацію й розвиток діалогового спілкування, яке веде до взаєморозуміння, взаємних дій, до спільного вирішення загальних, але значимих для кожного учасника завдань. У ході діалогового навчання студенти вчаться критично мислити, вирішувати складні проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації, зважувати альтернативні думки, приймати продумані рішення, брати участь у дискусіях, спілкуватися з іншими людьми.

Т. С. Паніна й Л. Н. Вавилова виділяють такі форми й методи інтерактивного навчання: дискусійні (групові дискусії, аналіз ситуацій, мозкова атака й т.п.), ігрові (дидактичні, творчі, ділові ігри й т.п.), тренінгові завдання [4, 7].

В основі технології критичного мислення відповідно до гуманітарного напрямку лежить уміння формулювати питання. Тобто реципієнт не сприймає інформацію в готовому вигляді, підходить до сприймання інформації критично, може піддавати сумніву ті чи інші відомості. Питання формулюються як зі зверненням до викладача, так і до самого студента, стимулюючи його до самоосвіти та саморозвитку, подальшої роботи з літературою, першоджерелами, інформаційними ресурсами. Тому перед початком лекції можна запропонувати студентам сформулювати питання до озвученої теми. Оскільки матеріал з курсу історії України вже частково відомий студентам, викладач може застосовувати методи гронування, коли на дошці пишеться певне історичне поняття чи подія, а студенти мають озвучити причини події. Таким чином, наприклад, можна розглянути причини національно-визвольної війни Богдана Хмельницького, причини Першої та Другої світової війни тощо. Подібний до гронування метод асоціацій. Студенти підбирають до поняття слова-асоціації. Результатом такої роботи буде складене визначення поняття.

Цікавими в роботі історика можуть бути і методи критичного мислення, орієнтовані на творчий підхід до фактів та подій. Частина педагогів ставиться до подібної роботи скептично, але ми наголошуємо на необхідності застосування подібних методів у педагогічній діяльності, оскільки вони формують гнучке мислення у студентів, ламають стереотипи, шаблони, дають можливість критично оцінити сучасну політичну ситуацію в країні та світі. Форми подібної роботи можуть бути різними. Наприклад, можна запропонувати студентам скласти есе на тему "Що було б, якщо б у Полтавській битві перемогли Карл XII і гетьман І. Мазепа?" із завданням оцінити за таких обставин подальший політичний, економічний та

культурний розвиток України. Таким чином можна проаналізувати, як би розвивалась українська держава, якщо б до влади не прийшли більшовики, або оцінити різні шляхи розвитку України після розпаду Радянського Союзу тощо.

Сьогодні у вищих навчальних закладах з кожним роком зменшується кількість лекційних годин, студенти опрацьовують матеріал самостійно, виконуючи індивідуальні роботи. І тут технологія критичного мислення також може дати потрібний результат. Можна застосовувати такі методи, як сітка Елвермана, щоденник подвійних нотаток, коментоване читання, "Діалог Рівіна" тощо. Студенти ознайомлюються із запропонованими викладачем текстами, заповнюють відповідні таблиці, виконують поставлені завдання. Таким чином студенти можуть проаналізувати свій запас знань, перевірити загальну ерудицію, визначити терміни і поняття, які їм ще не відомі, поставити завдання для самостійної роботи. Крім того така форма роботи може бути спрямована на формування у студентів навичок структурування навчального матеріалу: виявлення ключових думок у абзаці, тексті, фактів, подій, аргументів, знаходження зв'язків між ними тощо (наприклад, метод "трьох речень").

Дослідницькі методи ставлять перед студентом певне завдання без вирішення якого не можна засвоїти навчальний матеріал. До таких форм роботи можна віднести метод недостатньої інформації. Викладач дає неповну інформацію з проблеми, студенти мають її доповнити з додаткових джерел. Таке заняття можна проводити в комп'ютерній аудиторії з доступом до мережі Інтернет. Метод "несподіваної заборони" стимулює не тільки розвиток критичного мислення, а й творчих здібностей. Для розв'язання навчального завдання слід заборонити використовувати будь-який елемент. Використання такої форми роботи провокує студентів на проведення аналогій, допомагає здолати інерційність мислення.

Застосування проблемного методу стимулює в студентів напружене мислення, оскільки виникає протиріччя між раніше отриманими знаннями та новими, невідомими. Протиріччя може виникати і між морально-етичною позицією особистості і запропонованим вирішенням проблеми. Тоді студенти мають підібрати аргументи для доведення обраної позиції, щоб підтримати той чи інший спосіб вирішення проблеми. До цієї групи методів можна віднести порівняння фактів, подій із вже відомою інформацією. Наприклад, порівняти причини, привід, рушійні сили, результати Першої світової та Другої світової війни, зробити певні висновки. Подібну роботу можна поєднати із заповненням відповідної таблиці.

Дидактичні ігри в навчальному процесі вищих навчальних закладів використовуються як метод активного навчання, вони дають змогу формувати знання, професійні уміння, уміння самостійної роботи у

студентів шляхом залучення їх до інтенсивної діяльності. Мета навчальних ігор – сформувати у студентів уміння вже під час навчання у вищих навчальних закладах поєднувати теоретичні знання з практичною діяльністю.

Рольові ігри можуть бути застосовані під час вивчення тем з історії культури і науки України, студенти можуть готувати повідомлення від імені видатних вчених, письменників, культурних діячів. Для рольової гри також підійде аналіз “проблемних” питань української історії: підписання Б. Хмельницьким договору з Москвою, чи був І. Мазепа зрадником тощо.

Ефективними також є групові ігри, коли студенти об’єднуються в декілька команд, змагаючись між собою. Таким чином можна по-черзі перераховувати терміни і поняття з вивчених тем, розглядати різні позиції або шляхи вирішення питання (наприклад, формуємо три групи: одна група розглядає, що було б якби Україна після розпаду СРСР почала розвиватись за прикладом Китаю, друга – пішла європейським шляхом, третя – об’єдналась з Росією тощо).

Хочемо звернути увагу, що “активні” методи навчання мають бути візуалізовані у формі таблиць, схем, малюнків з позначками тощо. Більшість молоді сьогодні є візуалами, що зумовлено стрімким розвитком медійного простору: телебачення, Інтернету, реклами. Психологічні дослідження свідчать: до 90% інформації передається саме візуальним способом. Проте у сфері освіти феномен візуалізації реалізується ще не в повній мірі. Чіткі графічні схеми, як результат опрацювання матеріалу, допоможуть студенту продуктивніше підготуватись до модульних контролів, заліків та іспитів.

Отже, інноваційні технології у викладанні курсу “Історія України” у вищих навчальних закладах є необхідною умовою для формування в студентів критичного мислення, вміння висловлювати власну думку, прагнення до самоосвіти та успішного засвоєння навчального матеріалу. Оволодіти необхідними знаннями та уміннями студент зможе лише тоді, коли він сам достатньою мірою виявив до них інтерес і доклав належні зусилля.

Використана література:

1. *Дженні Л.* Методична система “Розвиток критичного мислення у навчанні різних предметів”/ Л. Дженні, С. Куртіс, Ч. Темпл. – Частина I-IV, 1998.
2. *Кларин М. В.* Инновационные модели обучения в зарубежных педагогических поисках / М. В. Кларин. – М. : Арена, 1994. – 124 с.
3. *Панина Т. С., Вавилова Л. Н.* Современные способы активизации обучения / Т. С. Панина, Л. Н. Вавилова. – М. : Академия, 2008. – 176 с.
4. *Тягло А. В.* Критическое мышление: Проблема мирового образования XXI века / А. В. Тягло, Т. С. Воропай. – Х. : Ун-т внутр. дел, 1999. – 285 с.

5. Хачумян Т. І. Формування критичного мислення студентів вищих навчальних закладів засобами інформаційних технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Т. І. Хачумян. – Харків, 2005. – 221 с.
6. Lipman M. Critical thinking: what can it be? – N.J. : Institute for Critical Thinking, 1998.
7. Paul R. W. Critical Thinking : what every person needs to survive in a rapidly changing world. Rohnert Park, CA : Center for Critical Thinking and Moral Critique, Sonoma State Univ, 1990.

ОТРОХ Н. В. Инновационные технологии в преподавании курса “История Украины” в высших учебных заведениях.

В статье раскрыты возможности использования инновационных технологий в преподавании курса “История Украины” в высших учебных заведениях, в частности технологии критического мышления, интерактивных и игровых методов обучения. Автор пришел к выводу, что овладеть необходимыми знаниями и умениями студент сможет только тогда, когда он самостоятельно проявил к ним интерес и приложил должные усилия.

Ключевые слова: инновационные технологии, курс “История Украины”, критическое мышление, интерактивные методы обучения, игровые методы.

ОТРОН N. V. Innovative technologies in teaching of course “History of Ukraine” in higher education.

The article deals with the possibility of using innovative technologies in teaching of course “History of Ukraine” in higher education, particularly technology critical thinking interactive and gaming methods. The author concluded that possess the necessary knowledge and skills the student will be able only when he independently found interest in the handmade appropriate efforts.

Keywords: innovative technology, the course “History of Ukraine”? critical thinking, interactive teaching methods, game methods.

УДК 372.064.1:372.4

**Пантюк Т. І.
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка**

ВЗАЄМОДІЯ СІМ'Ї ТА ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЯК ЧИННИК ПІДГОТОВКИ ДИТИНИ ДО ШКОЛИ

У статті проаналізовано та обґрунтовано питання підготовки дитини до школи, результативної взаємодії сім'ї та дошкільного у цьому процесі, визначено педагогічні умови його успіху. Наголошується на науковій обґрунтованості, суспільній зумовленості та інституційній різноманітності впливів процесу підготовки дитини до шкільного навчання. Увага акцентується на індивідуалізації, гуманізації та демократизації процесу підготовки дитини до школи.

Ключові слова: виховання, взаємодія, сім'я, дошкільний заклад, чинники, підготовка дитини до школи, готовність до шкільного навчання, педагогічні умови успіху підготовки дитини до шкільного навчання.